

СТАНІСЛАВ ГЕННАДІЙОВИЧ ПЕВКО,*доктор філософії, доцент,**Харківський національний університет внутрішніх справ,**кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін;* <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>,*e-mail: stanislav.advocate@gmail.com***ДЕФІНІЦІЯ ЦІННОСТІ ДЕРЖАВИ В РАКУРСІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ
КВІНТЕСЕНЦІЇ**

У статті досліджено питання квінтесенції аксіології держави в ракурсі функціональної дефініції. Для проведення дослідження окреслено складові, які є змістовними елементами наукової проблематики. Передусім розкрито питання сутності держави як юридичного явища, яке є основним підґрунтям виникнення наукової проблеми. Розглянуто відповідні погляди вчених щодо дефініції держави. Зроблено висновок, що держава – це суверенна, політико-територіальна організація суспільства, на території якої існують органи влади, правова система та система оподаткування, а також інші елементи. Також наведено ознаки, які притаманні державі і становлять її онтологію.

На основі комплексного аналізу сутності поняття «держава» наведено деякі теорії походження держави, що відображають мету її виникнення та існування. До найбільш поширених з них можна віднести: патріархальну, договірну, теорію насильства, органічну, психологічну. На основі аналізу деяких з теорій зроблено висновок, що метою, яка зумовлює виникнення та існування держави, є об'єднання суспільства, його розвиток та вирішення спірних питань.

Проаналізовано квінтесенцію та різноманітність видів функцій держави. Зроблено висновок, що функції держави – це сукупність напрямів діяльності, процесів, які впливають на суспільство. Диференціація функцій також має різний прояв. Одні вчені виокремлюють основні та додаткові, інші – внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать, наприклад, регулятивна, оборонна тощо, до зовнішніх – дипломатична, економічна (у контексті зовнішньої діяльності). На основі аналізу функцій держави, які відображають напрями її впливу на суспільство, що мають регулятивний характер (а сама сутність держави має організаційний характер), зроблено висновок, що аксіологія держави в ракурсі функціональної дефініції полягає в організації суспільства за допомогою притаманних їй властивостей та регулюванні суспільних відносин на підставі наявних функцій з метою суспільного розвитку.

Ключові слова: держава, цінність, функції, суспільство, регулювання.

Оглядова стаття

ВСТУП. У сучасному світі неможливо уявити існування певної кількості осіб, групи людей або суспільства взагалі поза державою. У разі виникнення подібних утворень, що можуть бути одним із видів суспільних об'єднань, їх члени не зможуть повноцінно функціонувати та співіснувати один з одним без відповідних елементів, притаманних державі, наприклад встановлення єдиних правил поведінки, обрання єдиного лідера тощо. Внаслідок того, що члени суспільства є складною, різносторонньою структурою, якій притаманні різні погляди, інтереси, переконання тощо, без здійснення адміністративного впливу на окремих його членів ефективно, продуктивно та довготривале співіснування суспільства не видається можливими. Враховуючи постійну взаємодію осіб між собою та бажання кожного

індивіда досягти своєї мети, можуть виникати спірні питання у відносинах між особами. Задля їх вирішення в суспільних відносинах визначають правила взаємодії, які мають прояв у правових нормах, що є структурованим елементом системи права. У правових нормах закріплюються правила поведінки, які є формально вираженими та мають загальнообов'язковий характер. Формально вираженими є ті норми, які втілені у відповідній формі. Сьогодні це письмова форма, в якій подано нормативно-правові акти. Загальнообов'язковість як ознака правової норми передбачає обов'язковий характер реалізації правового припису. Тобто за допомогою саме правових норм здійснюється регулювання суспільних відносин задля можливості співіснування його членів та розвитку суспільства.

Іншою ознакою держави є наявність органів влади, які реалізують управління суспільством та державою взагалі, виконуючи так звану управлінську функцію, і діяльність яких регламентується правовими нормами, закріпленими в нормативно-правових актах. Функція управління є однією з основних функцій держави, що служить засобом організації суспільства. Функції являють собою набір послідовних дій для досягнення певної мети. Тому з огляду на сутність держави можна визначити низку основних необхідних функцій. Однією з них є регулятивна, вона є першочерговим елементом, що зумовлює виникнення та існування держави як способу організації суспільства. Ця функція проявляється в ознаках держави, а саме наявності правової системи, що виступає підґрунтям її здійснення. Організаційна функція держави тісно пов'язана з регулятивною функцією та має також свій прояв у таких ознаках держави, як наявність певної території та системи влади, які виступають базисом її реалізації. Організаційна функція держави забезпечує згрупування всього суспільства та сприяє його спільному існуванню на єдиній, конкретній території. Перераховуючи функції держави, можна зробити висновок про беззаперечну важливість кожної з них як окремо, так і разом, а також про значення не лише їх існування, а й реалізації відповідно до сутності держави.

Сьогодні в сучасному суспільстві іноді виникає нерозуміння щодо втілення тієї чи іншої політики держави, яка спрямована на реалізацію чинних державних функцій. Як наслідок, виникає невдоволення населення, яке не сприймає авторитету органів влади, а це негативно впливає на можливість управління суспільством, тобто реалізацію однієї з основних державних функцій. Одним із прикладів є невдоволення населення державною політикою в галузі мобілізації. Слід зауважити, що за допомогою мобілізації населення держава здійснює одну зі своїх функцій – оборонну, бо одним із обов'язків держави та громадян є захист державних кордонів, суверенітету і територіальної цілісності держави. Отже, не здійснивши одну зі своїх основних функцій, держава може перестати існувати взагалі. Відповідно, населення як громадянське суспільство держави також перестане існувати. Тому реалізація кожної з функцій держави є суттєво важливою для її існування як суспільного явища, що так само розкриває призначення та цінність держави в суспільстві.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою цієї статті є визначення цінності держави

в ракурсі функціональної онтології. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність держави через притаманні їй ознаки, що становлять її онтологію; сформулювати теорії виникнення держави задля встановлення притаманних їй функцій; визначити онтологію функцій держави; окреслити прояви реалізації функцій держави в її діяльності.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. При дослідженні обраної теми з метою розкриття проблемного питання, що стосується визначення цінності держави в суспільстві в ракурсі онтології її функцій, було використано такі методи наукового пізнання.

Метод аналізу полягає в зібранні певного обсягу інформації, в оцінці даних та визначенні їх взаємозв'язку, в результаті чого надаються висновки щодо досліджуваного питання. Цей метод був застосований при розгляді сутності держави як суспільного явища; вивченні підходів до розуміння її значення та призначення в суспільстві; окресленні ознак, що характеризують державу та відображають її функціональні особливості. На підставі цього були зроблені висновки, що держава є засобом організації суспільства, у чому і проявляється її основне призначення. Держава має певні притаманні їй функції, які, крім відображення мети її існування, розкривають її основну цінність у суспільстві.

Гіпотетико-дедуктивний метод полягає в побудові певної системи пов'язаних між собою гіпотез на підставі дедукції, яка у фіналі допомагає сформулювати твердження про факти емпіричного характеру. Цей метод дослідження засновується на отриманні висновків із гіпотез та інших посилах, дійсна сутність яких невідома. Тому висновки мають імовірний характер. Застосовуючи цей метод наукового пізнання, було проаналізовано погляди науковців щодо таких складових досліджуваної теми, як держава та її функції. Розглянувши певну кількість поглядів науковців, було встановлено їх взаємозв'язок та роль держави через реалізацію її функцій у суспільстві.

Метод дедукції полягає у визначенні результату, який точно впливає з відповідних припущень істини та надання висновку на підставі певних результатів наукового дослідження. Цей висновок повинен ґрунтуватись тільки на підставі раніше наведених доказів і не може мати нових даних щодо об'єкта, який був досліджений. Застосування цього методу допомогло зробити висновок щодо функціональної цінності держави в суспільстві.

Метод узагальнення полягає в аналізі та синтезі незалежних характеристик, коли

відкидається все несуттєве. Застосування цього методу з урахуванням сукупності поглядів щодо держави, її сутності через підходи походження держави, функції держави надало змогу виокремити значення найголовніших складових понять досліджуваної теми та зробити відповідні висновки щодо кожного з них. На підставі висновків було встановлено їх взаємозв'язок та визначено цінність держави в суспільстві через її функціональну діяльність.

Отже, всі використані методи наукового пізнання дозволили комплексно, обґрунтовано, всебічно й об'єктивно дослідити основні елементи досліджуваного питання та зробити обґрунтовані висновки щодо аксіології держави в ракурсі функціональної квінтесенції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Розглядаючи питання квінтесенції аксіології держави в ракурсі функціональної онтології, необхідно насамперед розглянути сутність цього явища, яке є основним елементом питання, що досліджується. Задля повного, всебічного та об'єктивного розгляду питання сутності держави слід визначити не лише значення цього терміна, а й здійснити екскурс щодо питання виникнення та ознак, властивих цьому багатокомпонентному поняттю.

Держава є комплексним поняттям, суспільним явищем, що виникло з метою об'єднання осіб на певній території, з конкретно встановленими межами, де існує правова система, система органів влади, система оподаткування, а також інші допоміжні елементи. Тобто поняттю держави складно надати певне єдине визначення, як, наприклад, праву (система правових норм). Тому розглянемо думки вчених щодо поняття держави.

Доволі поширеним є підхід, що досліджує онтологію держави з різних боків і не надає їй єдиного визначення. Саме так наголошується на складній структурі цього соціального явища і неоднозначності дефініції. Державу розглядають у таких значеннях: субстанційне – як організоване в певні корпорації населення, що функціонує в просторі й часі; атрибутивне – як устрій певних суспільних відносин, офіційний устрій певного суспільства, його оформлення; інституційне – як апарат публічної влади, державно-правових органів, що здійснюють державну владу; міжнародне – як суб'єкт міжнародних відносин, як єдність території, населення й суспільної влади (Мерник, Ярова, 2019). Окрім цього, існує ще один цікавий погляд, який також не має єдиного визначення держави. Держава розглядається як: 1) державно-організоване суспільство; 2) апарат державної влади, єдине ціле; 3) система державних органів

(Головатий, Антонюк, 2005). Аналізуючи кожен із наведених поглядів, можна зауважити, що при визначенні поняття «держава» науковці спираються на сукупність обов'язкових, притаманних державі ознак, а саме територія, суспільство, органи влади та наявність правової системи, компонування яких і надає визначення.

Не менш цікавим є підхід до розуміння держави в широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні держава – це сукупність всеосяжної правової, суверенної територіальної організації громадянського суспільства, що має у своєму розпорядженні публічно-політичну владу та спеціальний апарат управління. У вузькому – це механізм здійснення публічно-політичної влади в суспільстві й апараті управління суспільством (Мірошниченко, 2010). Це розуміння поняття держави приводить до визначення держави відомим німецьким соціологом Максом Вебером. Він стверджував, що держава – це політична насильницька корпорація, адміністративний апарат якої успішно претендує на монополію законного фізичного насильства для забезпечення порядку на певній території (Мірошниченко, 2007). До того ж сьогодні дуже поширеним стає підхід в організації суспільства (держави), що може здійснювати стримування насильства, і такий підхід називають природньою державою. Природні держави – це такі форми організації суспільства, в яких значні групи осіб, які мають потенціал насильства, створюють політичну організацію, котра будується таким чином, щоб підіймати вартісну ознаку використання насильства владними групами й окремими особами, тобто утворювати причини утримання від його використання. Взагалі цього можна досягти за допомогою утворення певних переваг серед заможних верств населення, аксіологія яких зменшується в разі виникнення насильства. А щодо порядку відкритого доступу, то під ним розуміють спосіб організації такого суспільства, яке б «змогло консолідувати контроль над насильством у руках однієї організації, котра зазвичай називається урядом або державою, а потім нав'язало цій організації дисципліну за допомогою економічної та політичної конкуренції» (Норкус, 2016). Розглядаючи різнобічні погляди на визначення держави, можна зустріти деякі схожі визначення, що підтверджують також сукупність ознак, які притаманні цьому явищу. Держава – це публічна, політико-територіальна організація суспільства, що має суверенітет, який забезпечується спеціальною системою оподаткування та примусу (Сухонос, 2002). Держава – це політико-

територіальна організація публічної влади, що має суверенітет, спеціальний апарат управління й примусу, встановлює податки, здатна за допомогою права надавати своїм велінням загальнообов'язкової сили для всього населення країни, існує в соціально-неоднорідному суспільстві та здійснює управління загальносуспільними справами (Гладки, 2016).

Тому можна погодитися з комплексним визначенням поняття держави як політико-правового інституту, універсальної політичної форми організації суспільства, що характеризується суверенною владою або сукупністю інституцій політичного, адміністративного, воєнного, судового, релігійного й культурного характеру, за допомогою яких здійснюється управління певною територією та населенням, що проживає на ній (Норт, Волліс, Вайгест, 2017).

Розглядаючи онтологію держави, наголошувалося на особливості її побудови, виходячи із притаманних їй ознак. Ці ознаки дозволяють охарактеризувати та зробити висновки щодо дефініції терміна «держава». Тому для встановлення об'єктивності досліджуваного питання необхідно розглянути ознаки держави.

Можна виокремити такі ознаки держави: 1) територія – це певна обмежена кількість земної поверхні, на яку поширюється державна влада. До земної поверхні, на якій розташовується територія держави, належить: фактична територія – це територія, розмір якої визначається національним законодавством та міжнародним законодавством (суходіл, водний простір, до якого належать територіальне море й внутрішні води, повітряний простір, розташований над сухопутним і водним просторами, надра під сухопутним і водним просторами); квазітериторія – це приблизна територія, межі якої постійно змінюються (військові кораблі й літальні апарати, морські й повітряні судна, що перебувають на некомерційній державній службі, незалежно від того, де вони перебувають; торговельні морські й повітряні судна під прапором певної держави у відкритому морі, повітряному просторі над відкритим морем; космічні об'єкти, що належать державі; а також трубопроводи й підводні кабелі; нафтові й інші добувні вишки у відкритому морі; території дипломатичних представництв і консульств); 2) населення – це сукупність осіб, які спільно проживають на певній території, що є конкретизованою, та перебувають під правовим і владним впливом держави; 3) суверенітет – це властивість влади в ракурсі політико-правової характеристики, що регламентована нормативно-правовим актом, який характеризує владу в державі як верховну,

незалежну, неподільну та єдину. Всі держави, що мають певну територію на якій проживає певна кількість осіб, на території якої існують органи влади, є відповідною формою устрою, що має державний суверенітет. Будь-яка держава, незалежно від величини її території, кількості населення, форми правління і устрою, має суверенітет. Натомість суверенітет держави є важливим елементом, який входить до сукупності ознак міжнародного права; 4) система владних органів та інших організаційних структур, що є державним механізмом, на який покладено реалізацію функцій та завдань держави. Окремі органи влади утворюють апарат держави; 5) система права, яка містить сукупність нормативних, загальнообов'язкових правил поведінки, що регулюють суспільні відносини. На підставі відповідних правових норм встановлюються суб'єктивні права та юридичні обов'язки, які, крім встановлення порядку взаємодії членів суспільства в державі в межах права, регламентують обов'язки виконання владних рішень; 6) державні символи (прапор, герб, гімн); 7) громадянство; 8) грошова одиниця; 9) участь держави в міжнародних органах та організаціях тощо (Ведерніков, 2015).

Аналізуючи ознаки держави, багато науковців мають однакові погляди на їх видову різноманітність, але змістовна складова в кожного є різною. Тому проаналізуємо погляди з цього питання, розкриваючи зміст кожного з елементів ознак держави.

1. Існування політичної публічної влади в державі. Єдиним спільним елементом для всіх варіантів визначення держави є онтологія політичної публічної влади, бо вона є першочерговим інституційним елементом існування держави. За всю історію людства в суспільствах існувала та існує певна влада. Учені диференціюють владу на особисту та соціальну. Так, можемо прослідкувати розвиток різних видів влади, але цей розвиток не виключає існування попереднього виду, а саме: патріархальної влади, тобто в родині, рабовласницької чи феодалної, тобто влади над рабом чи слугою, влади власників засобів виробництва, тобто економічної, влади духовної. Всі види вищеперерахованої влади є або індивідуальною владою, або колективною, що існує завдяки персональному підпорядкуванню керованими. При цьому вона не є публічною та загальною. Влада, що поширюється на все суспільство, розподіляється за територією, тобто її дією охоплюються всі особи, які перебувають на певній території. Для цієї влади не важливо, чи мають взаємозалежність між собою за

певними ознаками особи, які перебувають під її впливом. Влада органів поширюється на всіх громадян держави, а також осіб на її території: іноземних громадян, апатридів. Державна влада належить певній кількості осіб, що здійснюють керівництво державою. Невід'ємний та важливий елемент будь-якої влади зі специфікою управління – це апарат примусу, який складається з армії, поліції, служби виконання покарань, розвідки, контррозвідки. Владний апарат має виключне право на вжиття примусових заходів.

2. Територіальна організація населення та здійснення влади на певній території. У первісних суспільствах кожен із його членів належав до відповідного народу, племені, роду. Але рід часто не мав єдиного місця проживання та пересувався територіями. З моменту виникнення суспільного утворення, а саме держави, кровне споріднення осіб утратило своє значення через те, що засобом об'єднання членів суспільства виступила держава, а саме територія, яка має певні кордони. Тоді й з'явився принцип організації суспільства за територіальним розподілом, відповідно до якого існувала та існує сьогодні державна влада: вона поширюється на конкретно визначену територію, а саме на осіб, які перебувають на ній. Територія держави є так званою базою матеріального характеру, без якої вона не зможе існувати через те, що буде не можливо визначити межі дії інших елементів держави. Територія держави може поділятися на певні одиниці, ділянки, зони, округи тощо задля розподілу впливу владних органів та дії актів законодавства.

3. Суверенітет держави. Його ще можна назвати державною незалежністю у здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики, незалежністю території держави, населення від інших народів тощо. Самостійність держави проявляється в її здатності незалежно приймати владні рішення, видавати загальнообов'язкові правила поведінки для всього суспільства, встановлювати й забезпечувати єдиний правопорядок, визначати права й обов'язки громадян, посадових осіб, державних, партійних і громадських організацій. На зовнішньополітичній арені суверенітет держави проявляється в незалежності та рівноправності у відносинах з іншими державами. Таким чином, державний суверенітет всередині країни і поза нею полягає у винятковому, монопольному праві держави вільно, без стороннього втручання вирішувати всі свої справи.

4. Система оподаткування. Вона існує з метою наповнення бюджету держави та орга-

нів місцевого самоврядування (якщо такі створені та існують) для задоволення загально-суспільних та місцевих потреб населення в економічному плані.

5. Нерозривна залежність права та держави. Без держави не може існувати право, але й держава не може існувати без права. Якщо перший варіант ще може неповноцінно існувати, тобто за відсутності конкретизованої, дієвої структури апарату примусу, то в другому варіанті без встановлення загальнообов'язкових правил поведінки, що гарантуються органами влади, які створюють порядок взаємодії членів суспільства та усувають можливий хаос, існування держави неможливе.

6. Атрибути держави. До атрибутів держави належать прапор, герб, гімн. Окрім них до факультативних ознак держави ще можна віднести грошову одиницю. Ці ознаки забезпечують єдність та узгодженість народу між собою і народу з органами влади (Волинка, 2003).

Отже, проаналізувавши низку поглядів, котрі відображають основні компоненти поняття держави у своїй сукупності, кожен з яких відображає ті складові, що їх повинна та може мати держава, доходимо такого висновку. Ознаки держави характеризують її, встановлюючи складові її онтології, через які розкривається її сутність. До основних ознак держави можна віднести: територію – частина землі, у межах якої держава існує; населення – певна кількість осіб, котрі проживають на певній території держави; органи влади – сукупність органів та посадових і службових осіб, що реалізують завдання й функції держави; правову систему – сукупність правил поведінки, що є формально вираженими в нормативно-правових актах письмової форми та загальнообов'язковими, тобто такими, що поширюються на всіх осіб, які перебувають на території держави, ці правила спрямовані на регулювання суспільних відносин; податкову систему – сукупність загальнообов'язкових грошових внесків за провадження певної діяльності, володіння певним майном або вчинення певних юридично значущих дій у дохід держави або органів місцевого самоврядування. Також вчені до ознак держави додають суверенітет. Ми погоджуємося з такою думкою, проте тільки у зв'язку з існуванням армії держави, бо пріоритетно незалежність держави може забезпечуватися існуванням сильної, боєздатної армії, яка зможе гарантувати державі як внутрішній, так і зовнішній суверенітет від посягань з боку інших осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що держава – це політико-територіальна організація суспільства, яка

має свої органи управління, правову систему, систему оподаткування, армію та інші факультативні ознаки, які дозволяють у своїй сукупності здійснювати організацію суспільства з метою його розвитку.

Держава як суспільне явище реалізує притаманні їй функції, що є основним засобом втілення її властивостей, які зумовлюють існування держави в суспільстві та виправдовують наявність саме визначених характеристик. Для встановлення функціональної складової держави необхідно проаналізувати підходи до її виникнення, що визначають суть походження та виникнення обов'язкових функцій. Аналізуючи підходи до виникнення держави, необхідно визнати, що окрім існування уявлень, які є загальноприйнятими з точки зору походження держави, свідомо ігноруються факти, що мають суттєве значення. Слід згадати, що суто історичний акт походження держав заснований на ідеї виходу з відомих потреб чи з певних раціоналістичних і моральних приводів, вважаючи, що для підтримки моралі та людської гідності слід приховувати дійсний природний спосіб виникнення держави (Gumpłowicz, 1926).

Існують кілька теорій походження держави. Серед них є патріархальна теорія, яка засновується на тому, що держава походить від сім'ї, тобто її виникнення в результаті пов'язано з існуванням патріархальної сім'ї. Теорія містить положення, що визначають розвиток держави після її зародження із процесів динаміки патріархальної сім'ї, тобто держава виникає та розвивається за аналогією: після виникнення патріархальна сім'я зі зростанням її чисельності перетворюється на об'єднання сімей у племена, після союзи племен, народності. Аристотель стверджував, що держава утворилася внаслідок об'єднання селищ. Отже, ця теорія також передбачає виникнення держави від осіб, тому держава є результатом природного потягу до сімейних взаємин, спілкування, а влада государя (монарха) є продовженням влади батька (патріарха) у сім'ї, що має державно-власницький характер (Скакун, 2009). Психологічна теорія виникнення держави визначає, що держава з'явилася як наслідок властивостей людської психіки, тобто держава – це потреба людей існувати в соціумі. Важливою є наявність потреби осіб у підкоренні комусь, тобто лідеру (авторитету владі), вказівками якого можна було б керуватися в повсякденному житті, бажання підкоряти та підкорятися, що склалося історично в людській свідомості (залежність від авторитета вождів, релігійних і політичних діячів, а також царів, королів та інших лідерів) (Гусарева, Тихомирова, 2017).

На підставі цього можна зробити висновок, що виникнення держави було зумовлено різними потребами суспільства, бо саме держава створена для угруповання та регулювання суспільства. Тому можна стверджувати, що функції держави виникли разом зі становленням самої держави, розвивались та існували паралельно. Залежно від мети виникнення держави її функції могли дещо різнитися, але основними залишались ті, які були пов'язані з організацією суспільства та регулюванням суспільних відносин. Задля детального розгляду функцій держави проаналізуємо деякі погляди науковців.

Початком розкриття квінтесенції функції держави стала праця Томаса Гоббса «Левіафан». Як відомо, англійський філософ крім того, що розробив цілісну й оригінальну концепцію походження держави, яка здійснила переворот в європейській політичній і правовій думці, також надав пропозицію щодо функціонування держави, а саме вказав на панування принципу механіцизму (Шевцов, 2011). На його погляд, функції держави слід визначати не як одноразові дії, а як сплановану діяльність відповідних органів влади, що спрямована на досягнення відповідних завдань та відображає сутність держави у вигляді зв'язку публічної влади й організованою державою кількості людей, суспільства. Дослідник винайшов доволі цікаву та незвичайну концепцію першочергових шляхів функціонування держави, що мала значний вплив на динаміку державницької теорії у сфері права протягом наступних століть, яка дає змогу краще зрозуміти історичну генезу сучасних теоретичних уявлень про функції держави (Кухтик, 2015). Інші науковці розглядали функціональну складову, порівнюючи її із сутністю держави. Наприклад, у квінтесенції сфери діяльності органів державної влади та адміністрації, у системі економіки держави, у соціально-політичних відносинах між громадянами, органами держави та іноземними державами на внутрішньому та міжнародному рівні (Легеза, 2012). Погляди на квінтесенцію держави та онтологію її функцій змінювалися протягом всієї історії. Розглядаючи часові межі ХХ ст., ці питання визначалися як загальне вчення про державу. З початку ХХ ст. до його середини зміст поняття «функції держави» розглядалось за допомогою визначення держави, окреслюючи її соціальне призначення (розкриття тенденції розширення сфер впливу державної діяльності). З другої половини та до кінця ХХ ст. положення теорії функцій держави розкривались шляхом виявлення їх природи, критеріїв

класифікації, характеристики окремих видів; функції держави трактуються як основні напрями її діяльності, що відображають її соціальну сутність і призначення (це визначення є в обігу сучасної юридичної науки й до нині). З кінця XX ст. бачимо вплив теорії правової, демократичної держави, гарантування прав та свобод людини, тобто складова функцій держави змінилася. З початку XXI ст. і дотепер відбувається видозмінність дефініції складових частин терміна «функції держави» (у зв'язку з упровадженням ідеї сервісної держави й децентралізації), посилення взаємовпливу внутрішніх і зовнішніх функцій держави (Мельничук, 2019).

Деякі науковці не визначають функції держави лише на підставі її сутності через те, що вони змінюються через вплив суб'єктивних та об'єктивних факторів (модернізація суспільства, випадкові та надзвичайні обставини, планетарні процеси). Але це виключає, що державні функції є основним осередком змісту, який міститься в сукупності шляхів впливу на соціум, що вимагає визначення на підставі методологічних складових їх пізнання (Олейніков, 2013). Доволі змістовним є визначення функцій держави як певних напрямів її діяльності, що відокремлені за структурою та змістом, зумовлені сукупністю об'єктивних факторів, є засобами реалізації завдань, відображають закономірності організації держави як складної соціальної системи, спричиняють виникнення та динаміку діяльності держави в історії, висвітлюють складову держави та її правомочність як учасника міжнародно-правових зв'язків (Варич, 2006).

Крім того, функції мають різні прояви, що створює відповідну видову різноманітність. Основні функції – це доволі загальні й найбільш суттєві комплексні шляхи державної діяльності, які спрямовані на реалізацію основних цілей і завдань, що ставляться перед нею у певний період історії. До них належать такі функції: оборона країни, охорона правопорядку, охорона прав і свобод громадян.

Якщо порівняти з основними функціями, які охоплюють своїм впливом найбільш істотні сфери суспільних відносин, додаткові функції реалізують вплив держави в певній, меншій за обсягом сфері суспільних відносин (Джураєва, 2005). Також існує поділ функцій на внутрішні та зовнішні, критерієм диференціації яких є зона впливу держави.

Отже, можна зробити висновок, що функції держави являють собою сукупність напрямів діяльності відповідних органів влади, які спрямовані на досягнення встановлених за-

вдань задля реалізації мети існування держави. Залежно від мети існування держави функції можуть мати диференціацію. Яскравим прикладом видової різноманітності мети виникнення держави, що визначає й мету її існування, є розглянуті теорії походження держави. Однак більшість із них мають спільність у меті – це організація суспільства, регулювання суспільних відносин та розвиток суспільства в державі. Отже, можна стверджувати, що основною метою існування багатьох держав є забезпечення існування та розвитку суспільства.

Окрім цього, залежно від функціональних особливостей держави розуміння її цінності в суспільстві може змінюватись. Можна навести такий приклад. Деякі вчені розглядають так звану пенітенціарну державу. Соціологія покарання розвинула глибоке розуміння соціальних та історичних сил, що мало вплив на динаміку покарання протягом 40 років в Америці. Натомість вплив соціального покарання в Америці був більш великим, ніж в інших країнах. Тому державу розглядають як «кримінальну державу» і обговорюють відносини між кримінальною державою і американською державою в більш загальному плані. Тобто залежно від сукупності функціональних особливостей держави її вид та цінність у суспільстві змінюється (Garland, 2013). Крім цього держава повинна здійснювати групування населення, щоб уникнути розгалуженості його окремих частин, міст тощо. Ще одна з функцій держави пов'язана з організацією населення. На цю проблему звертають увагу науковці та визначають, що статус національної держави на тлі зростання світових міст нехтується та недооцінюється. Нова хвиля оптимізму щодо здатності міст формувати свою власну політику та долю викликає занепокоєння, вчені закликають до обережності щодо цього та пропонують зосереджуватися на динамічному розвитку міжнародної перспективи (Clark, Mooney, 2016). Крім того, від цінності держави в суспільстві та розуміння цього окремими його членами залежить рівень злочинності, що є однією з проблем, пов'язаних з функціонуванням держави. Було перевірено тезу про інваріантність віку та злочинності шляхом порівняння моделі вікової злочинності в Тайвані (незахідне китайське суспільство) із тими самими моделями у Сполучених Штатах Америки. За результатами була виявлена розбіжність у моделях вікової злочинності в Тайвані і США (Steffensmeier, Zhong, Lu, 2017). Тобто це відображає рівень функціонування держави та її цінність у суспільстві. Говорячи про державу, слід враховувати вплив її елементів на

суспільство, від чого також залежить стан суспільства в ній. Так, у дослідженні було відображено зв'язок політики держави та рівня злочинності, тобто реалізації функцій держави в суспільстві. В основу цього було покладено розгляд політичних пояснень тюремного ув'язнення, спираючись на літературу з державної політики. Визначено, що вплив партійної політики на покарання залежить від того, з якою виборчою конкуренцією стикаються законодавці. (Thomas, Karen, Joseph, 2005). Наслідком цього є зміна погляду суспільства на цінність держави. Однією зі складових функціонування будь-якої держави, яка належить до зовнішніх або до основних функцій, залежно від диференціації є функція оборони. Від її рівня залежить добробут населення. Це підтверджується проведеними дослідженнями, яке полягало у визначенні впливу стресорів, пов'язаних з безпекою (наприклад, війн і триваліших станів війни), на моделі насильницьких злочинів. Висуваються дві альтернативні гіпотези: гіпотеза згуртованості, що передбачає зниження злочинного насильства в періоди підвищеного стресу, пов'язаного з безпекою, і гіпотеза легітимації-звикання, що передбачає зростання кримінального насильства в такі періоди (Landau, Pfeffermann, 1988). Залежно від рівня ефективності функціонування держави в суспільстві можуть виникати два різні наслідки при одних і тих самих факторах впливу. У разі ефективної реалізації функцій держави, навіть при негативних сторонніх факторах впливу, добробут суспільства зростає. Тому саме через набір функцій держави та рівень ефективності їх реалізації визначається цінність держави в суспільстві.

ВИСНОВКИ. Отже, враховуючи вищевикладене, можна дійти таких висновків.

Держава як суспільне явище являє собою комплексне поняття, що містить основні елементи, які характеризують її. Проаналізувавши низку поглядів учених, можна визначити державу як суверенну, політико-територіальну організацію суспільства (певної кількості людей) на конкретно визначеній території, де існують та діють уповноважені на те органи влади (державної та місцевого самоврядування), діяльність яких врегульована правовими нормами, що являють собою формально ви-

ражені, загальнообов'язкові правила поведінки, регулятивний вплив яких спрямований на суспільні відносини з метою організації та розвитку суспільства в державі. Тобто, як можна побачити, це поняття є комплексним, бо складається із сукупності ознак, що відображають визначення держави. Розглянуті підходи до розуміння причин, які зумовили виникнення держави, чітко відобразили ті функціональні властивості, що притаманні їй. Патріархальна теорія виникнення держави визначає існування регулятивної функції держави, бо поява держави зумовлюється виокремленням однієї особи патріарха в сім'ї. Патріарх мав авторитет і право на управління всіма її членами, його воля була обов'язковою до виконання всіма членами сім'ї. Психологічна теорія виникнення держави відображає існування організаційної функції держави, відповідно до якої організація суспільства в єдину групу осіб, які спільно проживають на певній території, є їх потребою. Тому держава здійснює організацію членів суспільства шляхом їх об'єднання на певній території.

Виходячи із цього, функції держави можна визначити як сукупність дій, спрямованих на досягнення мети її існування. Основними функціями держави є регулятивна, організаційна й оборонна, що дозволяє здійснювати розвиток суспільства в державі. Класифікація державних функцій є різною, деякі вчені виокремлюють основні та додаткові функції, інші – внутрішні та зовнішні. Так, до внутрішніх функцій держави можна віднести регулятивну та оборонну, а до зовнішніх – дипломатичну й економічну.

Тому від наявних функцій у державі та рівня ефективності їх реалізації залежить добробут і розвиток населення в ній. У разі повноцінної реалізації кожної з притаманних функцій держави, як основних, так і другорядних, здійснюється ефективна організація суспільного ладу, об'єктивне, рівне, справедливе та неупереджене регулювання суспільних відносин, захист державних кордонів, налагодження дружніх міжнародних зв'язків тощо. Отже, суспільство буде мати належні умови для розвитку та існування в державі, а тому цінність держави буде мати місце в суспільстві.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Варич О. Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 209 с.
2. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права : підручник. Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 468 с.
3. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
4. Гладки С. О. Теорія держави і права : навч.-метод. посіб. Полтава, 2016. 371 с.

5. Головатий М. Ф., Антонюк О. В. Політологічний словник : навч. посіб. Київ : МАУП, 2005. 792 с.
6. Гусарева С. Д., Тихомирова О. Д. Теорія держави та права : навч. посіб. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 116 с.
7. Джураєва О. О. Класифікація функцій сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 140–145.
8. Кухтик С. В. Трансформація держави під впливом глобалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 199 с.
9. Легеза Ю. О. Функції держави як зміст її сутності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 68–75.
10. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.
11. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 19–22. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf (дата звернення: 29.12.2023).
12. Мірошніченко М. Генезис національних правових систем: теоретико-методологічний аспект : монографія. Київ : Ун-т «Україна», 2007. 271 с.
13. Мірошніченко М. І. Теоретичні і методологічні засади генезису правової системи України : монографія. Київ : Ун-т «Україна», 2010. 367 с.
14. Норкус З. Непроголошена імперія: Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій / пер. з лит. П. Білинський ; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту ; Ін-т Критики. Київ : Критика, 2016. 440 с.
15. Норт Д., Волліс Дж., Вайгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / пер. з англ. Т. Цимбал. Київ : Наш формат, 2017. 352 с.
16. Олейніков С. М. Функції держави: методологічні складові і розвиток в умовах глобалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 25. С. 75–87.
17. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2009. 520 с.
18. Сухонос В. В. Теорія держави і права : конспект лекцій. Суми : Ініціатива, 2002. 96 с.
19. Шевцов С. Теория естественного состояния: Гоббс, Локк, Руссо. *Sententiae*. 2011. Т. 25, № 2. С. 70–83.
20. Clark G., Moonen T. Cities and nation states. The story so far // *World Cities and Nation States* / G. Clark, T. Moonen. Wiley-Blackwell, 2016. Pp. 19–32. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781119216452.ch2>.
21. Garland D. Penalty and the penal state. *Criminology*. 2013. Vol. 51, Iss. 3. Pp. 475–517. DOI: <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12015>.
22. Gumpłowicz L. *Geschichte der Staatstheorien*. Innsbruck : Universitäts-Verlag Wagner, 1926. 564 s.
23. Landau S. F., Pfeffermann D. A time series analysis of violent crime and its relation to prolonged state of warfare: the Israeli case. *Criminology*. 1988. Vol. 26, Iss. 3. Pp. 498–504. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1988.tb00852.x>.
24. Steffensmeier D., Zhong H., Lu Y. Age and its relation to crime in Taiwan and the United States: invariant, or does cultural context matter? *Criminology*. 2017. Vol. 55, Iss. 2. Pp. 377–404. DOI: <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12139>.
25. Thomas D., Karen H., Joseph B. Partisan politics, electoral competition and imprisonment. *Criminology*. 2005. Vol. 43, Iss. 1. Pp. 211–248. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0011-1348.2005.00007.x>.

Надійшла до редакції: 02.01.2024

Прийнята до опублікування: 20.03.2024

REFERENCES

1. Clark, G., & Moonen, T. (2016). Cities and nation states. The story so far. In G. Clark, T. Moonen, *World Cities and Nation States* (pp. 19–32). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119216452.ch2>.
2. Dzhuraieva, O. O. (2005). Classification of functions of the modern state. *Current Problems of State and Law*, 25, 140–145.
3. Garland, D. (2013). Penalty and the penal state. *Criminology*, 51(3), 475–517. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12015>.
4. Gumpłowicz, L. (1926). *History of state theories*. Wagner University Publishing House.
5. Hladky, S. O. (2016). *The Theory of the State and Law*. Poltava.
6. Holovaty, M. F., & Antoniuk, O. V. (2005). *Political Science Dictionary*. MAUP.
7. Husariva, S. D., & Tykhomyrova, O. D. (2017). *The Theory of the State and Law*. NAIA; Education of Ukraine.
8. Kukhtyk, S. V. (2015). *Transformation of the state under the influence of globalization* [Candidate dissertation, Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Science of Ukraine].

9. Landau, S. F., & Pfeffermann, D. (1988). A time series analysis of violent crime and its relation to prolonged state of warfare: the Israeli case. *Criminology*, 26(3), 498–504. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1988.tb00852.x>.
10. Leheza, Yu. O. (2012). Functions of the State as the Content of Its Essence. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2, 68–75.
11. Melnychuk, S. M. (2019). *Legal forms of realization of the functions of the modern state of Ukraine* [Doctoral dissertation, National Academy of Internal Affairs].
12. Mernyk, A. M., & Yarova, A. S. (2019). Concepts of state and state: content and their relationships (historical and legal aspects). *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 3, 19–22. http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf.
13. Miroshnychenko, M. (2007). *Genesis of national legal systems: theoretical and methodological aspect*. University “Ukraine”.
14. Miroshnychenko, M. I. (2010). *Theoretical and methodological foundations of the genesis of the legal system of Ukraine*. University “Ukraine”.
15. Norkus, Z. (2016). *The Unproclaimed Empire: The Grand Duchy of Lithuania from the Perspective of the Comparative-Historical Sociology of the Empire* (P. Bilynskyi, Transl.). Criticism.
16. North, D., Wallis, J., & Weingest, B. (2017). *Violence and Social Orders. A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History* (T. Tsybal, Transl.). Our format.
17. Oleinikov, S. M. (2013). Functions of the State: methodological components and development in a globalizing. *State Building and Local Government*, 25, 75–87.
18. Shevtsov, S. (2011). The theory of the natural state: Hobbes, Locke, Rousseau. *Sententiae*, 25(2), 70–83.
19. Skakun, O. F. (2009). *The Theory of Law and State*. Alerta.
20. Steffensmeier, D., Zhong, H., & Lu, Y. (2017). Age and its relation to crime in Taiwan and the United States: invariant, or does cultural context matter? *Criminology*, 55(2), 377–404. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12139>.
21. Sukhonos, V. V. (2002). *The Theory of the State and Law*. Initiative.
22. Thomas, D., Karen, H., & Joseph, B. (2005). Partisan politics, electoral competition and imprisonment. *Criminology*, 43(1), 211–248. <https://doi.org/10.1111/j.0011-1348.2005.00007.x>.
23. Varych, O. H. (2006). *Economic functions of the modern state: nature, content, development trends in Ukraine* [Candidate dissertation, Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Science of Ukraine].
24. VEDIERNIKOV, Yu. A. (2015). *The Theory of the State and Law*. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.
25. Volynka, K. H. (2003). *The Theory of the State and Law*. MAUP.

Received the editorial office: 2 January 2024

Accepted for publication: 20 March 2024

STANISLAV GENNADIIOVYCH PEVKO,

*Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Fundamental and Legal Disciplines;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>,
e-mail: stanislav.advocate@gmail.com*

THE DEFINITION OF THE STATE VALUE IN TERMS OF FUNCTIONAL QUINTESSENCE

The article examines the issue of the quintessence of the State's axiology in terms of functional definition. For the purpose of the study, the scientific issue is divided into components which are the substantive elements of the scientific problem. First of all, the issue of the essence of the State as a legal phenomenon is revealed, which is the main basis for the emergence of the scientific problem. The relevant views of scholars on the definition of the State are also considered. It has been concluded that the State is a sovereign, political and territorial organisation of society, on the territory of which there are authorities, legal system and taxation system, as well as other additional elements. The author further provides the features inherent in the State which constitute its ontology.

Based on a comprehensive analysis of the essence of the concept of “state”, the article presents some theories of the origin of the state which reflect the purpose of its emergence and existence. The most common theories of the origin of the State include: patriarchal, contractual, violence, organic, and psychological. After analysing some of the theories, the author concludes

that the purpose of the State's emergence and existence is to unite society, resolve disputes and develop it.

The quintessence and diversity of the functions of the State are analysed. As a result, it has been concluded that the functions of the State are a set of activities and processes whose impact is directed at society. Differentiation of functions also has different manifestations. Some scholars distinguish between basic and additional functions, some – internal and external. Internal functions include, for example, regulatory, defence, etc., while external functions include diplomatic and economic (in the context of foreign activities). Based on the analysis of the functions of the State which reflect the directions of its influence on society and which are regulatory in nature (and the very essence of the State is organisational in nature), the article concludes that the axiology of the State in terms of the functional definition is to organise society with the help of its inherent properties and to regulate social relations on the basis of its existing functions with a view to social development.

Key words: *state, value, functions, society, regulation.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Певко С. Г. Дефініція цінності держави в ракурсі функціональної квінтесенції. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 101–111. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.09>.

Citation (APA): Pevko, S. G. (2024). The definition of the state value in terms of functional quintessence. *Law and Safety*, 1(92), 101–111. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.09>.